

ՋԱՆՔԵՐ՝ ՄԱԿԻ 30ՐԴ ՊԱՐԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՄԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ

ՋԱԻԿՆ ՄՍԸՐԼԵԱՆ

Ի. դարու Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչման պատմութեան մէջ իր ուրոյն տեղն ունի ՄԱԿի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբին ենթակայ Խորականութեան Կանխարգիլումի Եւ Փոքրամասնութիւններու Պաշտպանութեան Ենթայանձնախումբի Յատուկ Ձեկուցաբեր Նիքոտէմ Ռուհաշիանքիբոյի նախնական՝ 25 Յունիս 1973 թուակիր տեղեկագրին 30րդ պարբերութիւնը, ուր արձանագրուած է՝ «անցնելով արդի ժամանակաշրջանին, կը տեսնուի յարաբերաբար ամբողջական փաստերու թղթածրար մը՝ Հայկական Չարդերուն վերաբերեալ, որոնք նկարագրուած են որպէս ‘Ի. դարու առաջին ցեղասպանութիւնը’»:

Այս մասին մանրամասն գրած ենք Հայկազեան Հայագիտական Հանգչսի ԺԱ. Հատորին մէջ՝ «ՄԱԿի 30րդ Պարբերութեան Ծննդոցը» խորագրին տակ¹:

Ստորեւ կու տանք Շողիկ Աչըգեանի «Լիբանանահայ Գաղութը Եւ Հայկական Յեղասպանութեան Հարցը (1965-1975)» ուսումնասիրութեան հատուած մը, որ կ’ամփոփէ 30րդ պարբերութեան ծննդոցը:

«1972ին Յեղասպանութեան մասին ՄԱԿի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբի Փոքրամասնութեանց Պաշտպանութեան Եւ Ռճիրի Կանխարգիլման Ենթայանձնախումբի տեղեկագիրը երբ ներկայացուցաւ Ենթայանձնախումբի 25րդ նստաշրջանին, անոր մէջ Հայկական Յեղասպանութիւնը չէր նշուած: Այդ անտեսումը առաջին անգամ զեկուցաբերին եւ ՄԱԿի Ընդհանուր Քարտուղար Քուրթ Վալտհայմին ուշադրութեան յանձնեց պատմաբան Չաւէն Սարրլեան անձնական նախաձեռնութեամբ: Ան 14 Սեպտեմբեր 1972ին այդ մասին գրեց Ն. Ռուհաշիանքիբոյի: Մինչեւ Դեկտեմբերի կէսը պատասխան չստանալով, Սարրլեան 18 Դեկտեմբերին գրեց ՄԱԿի Ընդհանուր Քարտուղար Վալտհայմին: Ամիս մը ետք պատասխան-նամակ մը ստացաւ “Յեղասպանութեան Խորականութեան Կանխարգիլման Եւ Փոքրամասնութեանց Պաշտպանութեան Բաժանմունք”ի ղեկավար Ճ[որճ] Պրանտի ստորագրութեամբ: Սարրլեանի տեղեկութիւնները նկատի առնուեցան յաջորդ տեղեկագրի պատրաստութեան ատեն»²:

Թուրքիա անակնկալի եկաւ եւ զօրաւոր հակազդեցութեան դիմեց: Թուրքիոյ ներկայացուցիչը՝ Օսման Օլչայ, Թուրքիոյ բարեկամ պետութիւններու աջակցութեամբ յաջողեցաւ ՄԱԿի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբի 6 Մարտ 1974ի նիստին Ռուհաշիանքիբոյի տեղեկագիրը ամբողջութեամբ վերադարձնել՝ վերամշակման համար: Ասիկա առաջին քայլը եղաւ 30րդ պարբերութեան ջնջումին³:

1991ին, մեր՝ «ՄԱԿի 30րդ Պարբերութեան Ծննդոցը» յուշագրութեան վերջաւորութեան գրած էինք, թէ «Շատ երկար է յաջորդ պատմութիւնը 30րդ պարբերութեան նկատմամբ եղած թրքական հակազդին՝ անոր ջնջումին համար, սպա հայկական կազմակերպութիւններուն եւ անհատներու համագա-

յին ճիգին՝ անոր վերահաստատման գծով, մինչև որ 1985ին յանգեցաւ նոր՝ 24րդ պարբերութեան մը ծնունդին»⁴:

Մեր ներկայ գրութեան մէջ պիտի անդրադառնանք իբրեւ անհատ մեր կատարած աշխատանքին ու դերին, եւ այս՝ պատմութեան համար:

*ՄԱԿի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբի 6 Մարտ 1974ի նիստին, երբ Օսման Օլչայ պահանջեց 30րդ պարբերութեան ջնջումը, Թուրքիոյ ձայնակցեցան ԱՄՆի, Փաքիստանի, Իտալիոյ, Ֆրանսայի, Աւստրիոյ, Իրաքի, Իրանի, Հնդկաստանի, Ռումանիոյ, Էքուատորի եւ Նիկերիոյ պատուիրակները: Իսկ ԽՍՄիութեան, Մեծն Բրիտանիոյ եւ ԽՍՊիտուտիոյ պատուիրակները դռնփակ նիստ պահանջեցին*⁵:

Առաջին հերթին, 24 Մարտ 1974ին նամակներ գրեցի այդ օրերու Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ հայոց հոգեւոր հովիւ Սերոպ Մ. Վրդ. Գրիգորեանին (այժմ արքեպիսկոպոս), մեր ազգական եւ իտալահայ դաղութային մարմնի ու ՀԲԼՄի Միլանոյի ղեկավարներէն Տոքթ. Տիգրան Ալեքսանեանին, պատմագէտ Գէորգ Պաղճեանին (Մոնրէալ), Ռումանիոյ եւ Պոլիկարիոյ հայոց առաջնորդ Տիրայր Եպս. Մարտիկեանին (յետագային արքեպիսկոպոս), 25 Մարտ 1974ին՝ Կալիֆորնիոյ Հայոց Ս. Նազարէթ եկեղեցւոյ ղեկավարներուն (անգլերէնով), եւ 12 Ապրիլ 1974ին՝ հայ դատով գործօն Վեր. Ճէյմս Գառնուզեանին (Զուլիցերիա)՝ իրենց օժանդակութիւնը խնդրելով որ դիմեն իրենց բնակած երկրի իշխանութիւններուն, որպէսզի ՄԱԿի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբին մէջ 30րդ պարբերութեան նկատմամբ իրենց դիրքը փոխեն եւ կամ այս հարցով արթնութիւն ստեղծեն եւ պայքար մղեն:

Տոքթ. Ալեքսանեան, Պաղճեան, Կալիֆորնիոյ Հայոց Ս. Նազարէթ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը եւ Վեր. Գառնուզեան պատասխանեցին: 1974ին ՄԱԿի Ընդհանուր Քարտուղար Վալտայմին եւ 22 Յուլիս 1974ին Յատուկ Զեկուցաբեր Ռուհաշիանքիբոյին գրեցի գրեթէ նոյնանման նամակներ: Ստորեւ կու տամ ՄԱԿի Ընդհանուր Քարտուղարին զրկուած նամակին պատճէնը:

10 July, 1974.

Personal

The Honourable Kurt Waldheim
Secretary General of the United Nations
New York, U.N. Headquarters

Your Excellency,

According to newspaper reports that have reached us, 12 delegates out of the 27 that comprises the United Nations Commission on Human Rights have spoken in favour of the delegate of Turkey's request to have paragraph 30, of the *Study of the Question of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (E/CN.4/Sub.2/L.583) by Special Rapporteur Mr. Nicodeme Ruhashyankiko, omitted, along with the preceding paragraphs 28 and 29.⁶

Paragraph 30, which is placed in the section of the historical background of genocide, states "Passing to the modern era, one may note the existence of

relatively full documentation dealing with the massacres of Armenians, which have been described as "the first case of genocide in the Twentieth century."

As the report of Mr. Ruhashyankiko, will come once more in front of the United Nations Commission on Human Rights, Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, in our opinion it is necessary to maintain the historical background in general, and paragraph 30, in particular, for the following reasons:

First, historical facts can not be subject to political considerations, and should be taken in their historical context. The 30th paragraph does not even mention Turkey as the perpetrator of the genocide of about 2 million Armenians. Even if it had done paragraph 30 should be maintained, since this premeditated and carefully planned genocide not only resulted in the mass murder of men, women and children but the eviction of Armenians from their 3500 years old native soil, where they had lived continuously till 1915. The genocide perpetrated upon the Armenian people has been acknowledged in the works of Sir Winston Churchill (*The Aftermath*), historian Arnold Toynbee (*Armenian Atrocities, the murder of a Nation*), American Ambassador to Turkey Henry Morgenthau (*Ambassador Morgenthau's story*), Johannes Lepsius, (*Berichte über die hage des armenischen Volkes in der Turkei*), Faiez el Ghossein, (*L'Armenie Martyre*), Herbert Adam Gibbons, (*The Blackest page of modern history. Events in Armenia, in 1915*), Fridjof Nansen (*Betrogenes Volk*), René Pinon (*La Suppression des Arméniens*), Lord James Bryce (*The Treatment of the Armenians in the Ottoman Empire (1915-1916). Documents presented to Viscount Grey of Falladon. Laid before the Houses of Parliament, London 1916*), and countless others.

Second, paragraph 30 of the said report should be maintained from a legal point of view, as the genocide perpetrated on the Armenians in a way set a legal precedent. This can not be overlooked for political considerations.

1.- During World War I at the beginning of the massacre of Armenians the Allied powers declared that all the members of the Ottoman Cabinet and their agents would be personally responsible for the "Crimes of Turkey against humanity". (See *Foreign Relations of the U.S.*, 1915, Suppl.P.981, British Foreign Office public records F.O. 371/2488). The warning had been delivered by the American Ambassador in Constantinople, Henry Morgenthau to the Ottoman Turkish government. (*Foreign Relations of the U.S.*, 1915, Suppl.P.982).

2.- In April 1921, a lengthy compilation was made of all the available evidence on the organization and commission of the Armenian massacres and deportations by the British government which fills two volumes (F.O.371/6500-6501/132/3557). This was done when the British government was debating whether to try the 102 arrested Turkish leaders, responsible for crimes against humanity. These Turkish criminals were imprisoned in Malta. Although they were not judged and later were released in groups, for political considerations, it is a fact that for the first time in history it was debated whether to try such criminals or not.

3.- The post-war Turkish Imperial War Court began the trial of those Turkish leaders, accused to be guilty of the extermination of Armenians. The trial started in Constantinople on April 27, 1919. On July 20, 1920 a first death verdict was given

and the sentence was executed on Nusrat Bey, Vice-Kaymakam of Baiburt, for the mass murder of thousand[s] of Armenians. As the political situation in Turkey changed, the trials were abandoned in late 1920.

The Ottoman government's official publication *Takvime Vekaye* of 1919-20 are full of disclosures made at the trial of former Turkish rulers accused of participation in the genocide.

4.- The Nuremberg Trial of Nazi war criminals would not have been legally justified had it not been a sort of precedent. During the judgement of the International Military Tribunal at Nuremberg the French delegation suggested that persecution be defined as an independent crime. Prof. André Gros of the French delegation mentioned (See *International Conference on Military Trials*, p. 293, 360) that the French-government had already proposed during the massacres of Armenians during World War I that the members of the Ottoman government would be individually responsible for their “crimes against humanity”.

Third, the Armenian genocide went unpunished and it remained in history books and the world public opinion forgot it. Hitler was definitely encouraged by this when he planned the mass murders of countless people, for it was Hitler who said in Obersalzberg on August 22, 1939, when he gave his orders to his S.S. death squads – “After all who remembers today the extermination of the Armenians.” (*History of the First World War*, edited by Peter Young, vol. 3, No. 16, London 1970, BPC Publishing Ltd.).

We sincerely hope that through your good offices paragraph 30, of the Study of the Question of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide will be maintained, so that the least justice can be done to the Armenian people and that others do not suffer what our fathers suffered.

Zaven M. Messerlian, M.A.

Քա՛ր լուռթիւն տիրեց: Ո՛չ մէկ պատասխան եկաւ: ՄԱԿի մէջ անուանի լրագրող Լեւոն Քէչիշեանէն ալ խնդրեցի իր նեցուկը՝ 9 Օգոստոս 1974 թուականի յամակովս: 10 Յուլիս 1977ին գրեցի Հնդկաստանի վարչապետ Ինտիրա Կանտիին՝ 10. Հայաստան իր այցէն քիչ ետք: 24 Հոկտեմբեր 1978ին յամակով դիմեցի Յովհաննէս Պօղոս ԺԲ. Պապին, 18 Ապրիլ 1979ին՝ ԱՄՆ Ներկայացուցչական Տան անդամ Ճորճ Տանիէլսընին, եւ ՄԱԿի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբի անդամ նշանակուած Սէթ Մումեանին (որուն Պէյրութի մէջ ծանօթանալու առիթն ունեցած էի) գրեցի 24 Յուլիս 1979ին, 25 Նոյեմբեր 1980ին եւ 30 Յունուար 1982ին: Լեւոն Քէչիշեանին հետ, որուն անձամբ ծանօթացայ ՄԱԿի իր գրասենեակին մէջ 1977ի ամառը, թղթակցական կապս պարբերական էր՝ 17 Սեպտեմբեր 1979, 30 Յունիս 1980, 19 Ապրիլ 1982 եւ 5 Հոկտեմբեր 1982, միշտ նիւթ ունենալով 30րդ պարբերութեան վերահաստատումի ուղղութեամբ տարուած ջանքերը: Քէչիշեան կարճ, երբեմն լակոնական ոճով կը պատասխանէր: Պատասխաններ ստացայ նաեւ Յովհաննէս Պօղոս Բ. Պապին անունով Պէյրութի պապական նուիրակութենէն եւ քոնկրէսական Ճորճ Տանիէլսընէն:

Հայոց Հոդային Դատի Հետապնդման Առժամեայ Կեդրոնական Մարմնին կից Քարոզչական Յանձնախումբին՝ իմ անդամի հանգամանքս գործածելով 1974ին պատճառ եղայ որ Կեդրոնական Մարմնին անունով Քուրթ Վալտհայ-

մին հեռագիրը մը եւ ապա մանրամասն յուշագիրը մը ղրկուի, պահանջելով որ 30րդ պարբերութիւնը չջնջուի, այլ՝ մնայ: Նոյն յուշագիրը յանձնուեցաւ նաեւ ՄԱԿի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբի անդամ երկիրներէն անոնց, որոնք դէմ կ'եցած էին 30րդ պարբերութեան եւ անոր ջնջումը պահանջած: Թէ՛ հեռագիրը եւ Թէ՛ յուշագիրը անձամբ խմբագրեցի:

Ստորեւ՝ յաջորդաբար կու տամ անհատապէս ՄԱԿի Ընդհանուր Քարտուղարին ղրկած նամակս եւ ՄԱԿի կողմէ ճորճ Պրենտի եւ տողերս գրողին միջեւ եղած թղթակցութիւնները, ինչպէս նաեւ Յատուկ Զեկուցաբեր Ռուհաշիանքիքոյին գրած նամակս: Բնականօրէն, երեք տարբեր անձերու գրուած նամակներուս մէջ փաստերու կրկնութիւն կայ: Նպատակս էր հայկական տեսակէտերը իրենցմէ իւրաքանչիւրին ուշադրութեան յանձնել:

October 12, 1978

Personal
The Honourable
Kurt Waldheim
Secretary General of the United Nations
New York, N.Y. Headquarters

Dear Sir,

Your goodself is one of the busiest persons in the world who has to deal with the current problems of this planet, yet I plead you to have the patience to read my letter. The fact that our 3500 years old nation, one of the oldest civilized nations in the world, although numbering 6 million souls, is not directly represented in the United Nations, does not mean that the Armenian point of view should not be heard about a United Nations report on genocide.

It is with deep regret and consternation that we became aware of the minutes of the meeting of September 14 of the Committee on the Prevention of Discrimination and Protection of Minorities (E/CN.4/Sub.2/(XXXI) (CRP.I) Add II) that the *Final Report on the prevention and punishment of the Crime of Genocide* (E/CN.4/Sub.2/416) has omitted paragraph 30 of one of its initial reports (E/CN.4/Sub.2/L.583) which concerned about the “first case of genocide in the twentieth century”.

The paragraph in question made a very general remark about the massacres of Armenians, without mentioning the guilty party, nor the number of victims (more than 1.5 million) yet it has been omitted due to political pressures, in a report which is supposed to have emerged from a non-political committee of experts, of one of the world's highest moral authorities.

This can't be done on legal and moral grounds for the following reasons:

1. The genocide perpetrated on the Armenians constituted sort of a legal precedent, for the punishment of the crime of genocide during the judgment of the International Tribunal at Nuremberg (see Raul Hilberg, *The Destruction of the European Jews*, Chicago, 1961, p. 687, and *Judgement of the International Military Tribunal at Nuremberg, Trial of the Major War Criminals*, XXII, also *International Conference on Military Trials*, p. 293, 360).

2. The genocide perpetrated on the Armenians set also the first case of punishment for these “crimes against humanity”. The Ottoman Imperial War Court began the trial of the Ottoman Turkish leaders accused to be guilty of the extermination of Armenians. The Trials started in Constantinople on April 27, 1919. The Ottoman government official publication *Takvime-Vekayi* in its May-December 1919 issues is full of details about these trials. Death sentences were given, some in absentia. Two war criminals were executed in 1920 (the Vice-Kaymakam of Baiburt and the governor of Yozgat). Later the trials were discontinued due to political reasons.
3. It should be remembered that the oblivion about the “first case of genocide in the twentieth century” definitely encouraged the “second case of genocide in the twentieth century”. Here is the confession of the war criminal Adolf Hitler, who on August 22, 1939 in Obersalzberg, declared to his S.S. Death Squads, while ordering the indiscriminate slaughter of innocents, “After all who remembers today the extermination of the Armenians?” (Lewis Lochner, *What About Germany?* (New York, 1942, The New York Times, November 24, 1945, p. 7, *Nazi Conspiracy and Aggression, office of the United States Chief Council for Prosecution of Axis Criminality*, Washington D.C., 1946, vol. VII, p. 753), Shirmer David, *World War I*, London 1973, ch. 8, p. 136 and *History of the First World War*, ed. Peter Young, Vol. 3, No. 16, London 1970, BPC Publishing Ltd.).

Thus, for historical, legal and moral considerations, the genocide perpetrated on the Armenians, can not stay, out of any serious, objective and impartial report on the study of the Question of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. We sincerely hope that through your good offices the facts concerning the genocide perpetrated on the Armenian people will be maintained in the final published report.

Yours Sincerely,
Zaven Messerlian, M.A.
Principal

ZMM/ss

October 12, 1978

Personal

Your Ref. SO 236/1 (2)

Hon. George Brand, Chief
Section on Prevention of Discrimination
and Protection of Minorities
Division of Human Rights
New York, N.Y. 10017
United Nations

Dear Sir,

It is with deep regret and consternation that I read in the minutes of the meeting of September 14 of the Committee on the Prevention of Discrimination

and Protection of Minorities (E/CN.4/Sub.2/(XXXI) (CRP. 1) Add II) that the Final Report on the prevention and punishment of the Crime of Genocide (E/CN.4/Sub.2/416) has omitted paragraph 30 of one of its initial reports (E/CN.4/Sub.2/L.583) which concerned about the "first case of genocide in the twentieth century".

The paragraph in question made a very general remark about the massacres of Armenians, without mentioning the guilty party (the Ottoman Turkish government of 1915) nor the number of victims (more than 1.5 million innocent Armenians), yet it has been omitted due to political pressures, in a report which is supposed to have emerged from a non-political committee of experts, of one of the world's highest moral authorities.

In my view, as a historian on the genocide perpetrated on the Armenians, both from legal and moral grounds paragraph 30 should be maintained.

Legally, the genocide perpetrated on the Armenians constituted a sort of legal precedent, for the punishment of the crime of genocide. During the judgement of the International Military tribunal at Nuremberg the French delegation suggested that persecution be defined as an independent crime. Prof. Andre Gros of the French delegation mentioned (see *International Conference on Military Trials*, p. 293, 360) that the French government along with the Allied powers had already proposed during the massacres of Armenians during World War I, that the members of the Ottoman government would be individually responsible for their "crimes against humanity". (See *Foreign Relations of the U.S.*, 1915, *Suppl.*, p. 981, British Foreign office public records F.O. 371/2488). The warning had been delivered by the American Ambassador in Constantinople, Henry Morgenthau to the Ottoman Turkish government (*Foreign Relations of the U.S.*, 1915, *Suppl.*, p. 982).

The genocide perpetrated on the Armenians set also the first case of attempting to punish these "crimes against humanity". The Ottoman Imperial War Court began the trial of those Turkish leaders accused to be guilty of the extermination of Armenians. The trials started in Constantinople on April 27, 1919. On July 20, 1920 a first death verdict was given and the sentence was executed, followed by another death sentence and execution. The Ottoman government publication *Tekvime-Vekayi*, in its May-December 1919 issues contains disclosures made at the trials of the former Turkish rulers accused of participation in the genocide. The trials were later abandoned for political reasons.

The second attempt to punish the criminal leaders who had planned and carried out the genocide of the Armenian people was made by the British after World War I. 102 of these war criminals were arrested and imprisoned in Malta to await trial. The British government even compiled all the available evidence on the organisation and commission of the Armenian massacres and deportations (F. O. 371/6500/6501). The Trial never opened due to political considerations.

Morally, an organisation representing the totality of human conscientiousness, should not for political considerations overrule historical accuracy in an independent study on genocide. To omit paragraph 30 would be a grave injustice. It should be remembered that the first almost unpunished genocide of the twentieth century, definitely encouraged Adolf Hitler to commit the second great genocide

of the twentieth century, the extermination of 6 million Jews. Postwar documents clearly showed this. Hitler, when he gave his orders to his S.S. death squads in Obersalzberg, on August 22, 1939, declared – “After *all*, who remembers today the extermination of the Armenians.” (Shirmer David, *World War I*, London, 1973, Ch. 8, p. 136, *The New York Times*, November 24, 1945, p. 7, *Nazi Conspiracy and Aggression*, office of the United States Chief Council for prosecution of Axis Criminality, Washington D.C. 1946, vol. VII, p. 753).

Thus other than for historical accuracy, for legal and moral considerations, the genocide perpetrated on the Armenians can not stay out of any serious, objective and impartial report on *The Study of the Question of the prevention and punishment of the Crime of Genocide*.

We sincerely hope that through your good offices the paragraph on the genocide of the Armenians be re-included in the Final Report of the above mentioned study. One can only hope for a better, brighter future of humanity by accepting and condemning past wrongdoings, and restoring justice to those who suffered.

Yours Sincerely,
Zaven M. Messerlian, M.A.
Principal

ZMM/ss

Ref. No. G/SO 236/1 (2)

31 October 1978

Dear Mr. Messerlian,

Thank you for your letter of 12 October 1978 concerning the study of the question of the prevention and punishment of the crime of genocide (E/CN.4/Sub.2/416) which was considered at its last session by the Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities.

At the end of that consideration the Sub-Commission decided, at its 825th meeting, to express its thanks to the Special Rapporteur having responsibility for this report, to transmit the report to the Commission of Human Rights for consideration at its next session and to recommend to the Commission and to the Economic and Social Council that the report should be given the widest possible distribution.

At least for the moment therefore the report will not contain any reference to the Armenian question. (You will note also that paragraph 8 of document E/CN.4/Sub.2/L.565, containing references to historical events, has also been deleted from the latest report). Conceivably some change might be made at the level of the Commission of Human Rights, but I would recall in that connexion that, several years ago, eight members of the Commission were in favour of deleting paragraph 30 of document E/C.1.4/Sub.2/L.583, while no one opposed this deletion.

One argument which has been put forward for deleting historical references from the final report on genocide, except in connexion with the Nazi atrocities, is that it is not scientific to apply a name to events which take place before the name

itself existed. Professor Lemkin wrote about the crime of genocide after the outbreak of the second-world war. The term was of course used in the Nuremberg and other trials of war criminals.

Yours sincerely,
George Brand
Chief
Research, Studies and
Prevention of Discrimination Section
Division of Human Rights

Zaven M. Messerlian, M.A.
Principal
Armenian Evangelical College
P.O.Box 3672
Beirut
Lebanon

November 16, 1978

Your Ref. G/SO 236/1 (2)

Hon. George Brand, Chief
Research, Studies and
Prevention of Discrimination Section
Division of Human Rights
Palais des Nations
CH - 1211 Genève 10

Dear Mr. Brand.

Thank you for your informative letter of 31 October 1978, in reply to my letter of 12 October 1978 concerning the study of the question of the prevention and punishment of the crime of genocide (E/CN.4/Sub. 2/416).

I understand that the re-inclusion of the paragraph concerning "the first case of genocide in the twentieth century" is not in the hands of the section you lead, nor is my intention to enter with your goodself in an academic debate about the matter. However I wish to state my views for the main argument put forward for deleting historical references in the final report on genocide, not only for the record but with the hope that the regulations governing the United Nations Commission of Human Rights or its sub-commissions and sections, permit the distribution of the points my letters of October 12 and November 16 contain to the members, in any permissible way.

The argument that it is not scientific to apply the word genocide to events which take place before the term itself existed is not a valid one, particularly in the case of genocide.

In the preamble of the 1948 Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, it is noted that "*at all periods of history* genocide has inflicted great losses on humanity." Thus the term is being applied ex post facto.

.....

"Religious genocide was also perpetrated against the Huguenots on St. Bartholomew's Day (1572). This gave Pope Gregory XIII occasion to celebrate a Te Deum. The persecution of Protestants in Spain was also a case of genocide." 18/

30. Passing to the modern era, one may note the existence of relatively full documentation dealing with the massacres of Armenians, which have been described as "the first case of genocide in the twentieth century". 19/

31. Without undertaking a detailed analysis of the genocide committed by the Nazis 20/ - which would exceed the scope of this historical survey - it should be noted that the idea of genocide was an integral part of the racist ideology of national socialism and of its conception of war as a means of colonizing the occupied territories after their populations had been exterminated or decimated. The Nazi intention to destroy nations, races and religious groups in accordance with a pre-established plan was manifested well before the Second World War. 21/ However, as one writer has noted, it was the war which offered the Nazis the most appropriate occasion for carrying out their policy of genocide. 22/

32. In order to destroy national, ethnic, racial or religious groups, the Nazi occupying authorities drew up a veritable genocide plan which was adapted to specific situations in the various countries. 23/

18/ Dr. Bauer, loc. cit., p. 10.

19/ Victor Gardon, "Le premier génocide du XXème siècle", Etudes internationales de psycho-sociologie criminelle, No. 14-15, 1968, pp. 57-65. See also, inter alia, Prof. M. G. Nersisyan ed., Genotsid arman v osmanskoy imperii: Sbornik dokumentov i materialov, Izdatelstvo AN Armyanskoy SSR, Erevan, 1966; Dickran H. Doyajian, Armenia: The Case for a Forgotten Genocide, Educational Book Crafters, Westwood, New Jersey, 1972. Some of the documents reproduced in the above-mentioned works also relate to persecution and massacres of Armenians during the nineteenth century.

20/ See also the preliminary report (E/CN.4/Sub.2/L.565), paras. 12-22.

21/ See, for example, R. Lemkin, "Genocide: A New International Crime", Revue internationale de droit pénal, No. 10 (1946), pp. 361-362; O. Wormser-Migot, "Les phases du pré-génocide nazi (1933-1940)", Etudes internationales de psycho-sociologie criminelle, No. 11-12-13 (1967), pp. 3-7.

22/ R. Lemkin, op. cit., p. 81.

23/ Loc. cit.

/...

PARAGRAPH 24 (and its Footnote) of the REPORT [‡] on the
"PREVENTION AND PUNISHMENT OF THE CRIME OF GENOCIDE."

Prepared by Mr. Benjamin Whitaker

Toynbee stated that the distinguishing characteristics of the twentieth century in evolving the development of genocide "are that it is committed in cold blood by the deliberate fiat of holders of despotic political power, and that the perpetrators of genocide employ all the resources of present-day technology and organization to make their planned massacres systematic and complete"

The Nazi aberration has unfortunately not been the only case of genocide in the twentieth century. Among other examples which can be cited as qualifying are the German massacre of Hereros in 1904, the Ottoman massacre of Armenians in 1915-1916¹, the Ukrainian pogrom of Jews in 1919, the Tutsi massacre of Hutus in Burundi in 1965 and 1972, the Paraguayan massacre of Ache Indians prior to 1974, the Khmer Rouge massacre of Kampuchea between 1975 and 1978, and the contemporary Iranian killings of Baha'is.

Apartheid is considered separately in paragraphs 43-46. A number of other cases may be suggested. It could seem pedantic to argue that some terrible mass killings are legalistically not genocide, but on the other hand it could be counter-productive to devalue genocide through over diluting its definition.

End.

[‡] See Benjamin Whitaker, *Revised and updated report on the question of the prevention and punishment of the crime of genocide*, 38 U.N. ESCOR Comm. On Human Rights, Subcomm. on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, (Agenda Item 4), 8-9, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/1985/6 (1985).

¹ At least 1 million, and possibly well over half of the Armenian population, are reliably estimated to have been killed or death marched by independent authorities and eye-witnesses. This is corroborated by reports in United States, German and British archives and of contemporary diplomats in the Ottoman Empire, including those of its ally Germany. The German Ambassador, Wangenheim, for example, on 7 July 1915 wrote "the government is indeed pursuing its goal of exterminating the Armenian race in the Ottoman Empire" (Wilhelmstrasse archives). Though the successor Turkish Government helped to institute trials of a few of those responsible for the massacres at which they were found guilty, the present official Turkish contention is that genocide did not take place although there were many casualties and dispersals in the fighting, and that all the evidence to the contrary is forged. See, *inter alia*, Viscount Bryce and A. Toynbee, *The Treatment of Armenians in the Ottoman Empire 1915-16* (London, HMSO, 1916); G. Chaliand and Y. Ternon, *Génocide des Arméniens* (Brussels, Complexe, 1980); H. Morgenthau, *Ambassador Morgenthau's Story* (New York, Doubleday, 1918); J. Lepsius, *Deutschland und Armenien* (Potsdam, 1921; shortly to be published in French by Fayard, Paris); R.G. Hovannisian, *Armenian on the Road to Independence* (Berkeley, University of California, 1967); Permanent People's Tribunal, *A Crime of Silence* (London, Zed Press, 1985); K. Gurun, *Le Dossier Arménien* (Ankara, Turkish Historical Society, 1983); B. Simsir and others, *Armenians in the Ottoman Empire* (Istanbul, Bogazici University Press, 1984); T. Ataov, *A Brief Glance at the "Armenian Question"* (Ankara, University Press, 1984); V. Goekjian, *The Turks before the Court of History* (New Jersey, Rosekeer Press, 1984); Commission of the Churches on International Affairs, *Armenia, the Continuing Tragedy* (Geneva, World Council of Churches, 1984); Foreign Policy Institute, *the Armenian Issue* (Ankara, FPI., 1982).

UNITED NATIONS NATIONS UNIES

POSTAL ADDRESS—ADRESSE POSTALE UNITED NATIONS, N. Y. 10017
CABLE ADDRESS—ADRESSE TELEGRAPHIQUE UNATIONS NEW YORK

REFERENCE:

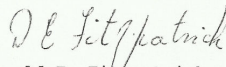
12 July 1983

Dear Mr. Messerlian,

Thank you for your letter of 1 July enclosing a critique of the United Nations Report written in 1948 relating to Armenian Genocide.

As you requested, I shall draw it to the attention of the Special Rapporteur through appropriate officials in the Centre for Human Rights at Geneva.

Yours sincerely,

Donald E. Fitzpatrick
Special Assistant
Political and Humanitarian Affairs

Mr. Zaven M. Messerlian, MA, FIBA
Principal
Armenian Evangelical College
PO Box 3672
BEIRUT - Lebanon

In a progress report of the Special Rapporteur (E/CN.4/Sub.2/L.583) paragraphs 16 and 17 stated “while the concept of genocide *is a* recent one, the acts which it covers are as old as the history of mankind itself. Without going back to the dawn of man, it can be seen from a number of historical facts that the course of human history has too often been marked by numerous cases where national, ethnic, racial or religious groups were destroyed; under the terms of the 1948 convention, any such act constitutes an essential element of the crime of genocide.”

The Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitation to War Crimes and Crimes against Humanity, of the U. N. (November 26, 1968) said “No statutory limitation shall apply” to war crimes and crimes against humanity committed in time of war or in time of peace, “irrespective of the date of their commission.”

Coming to the particular question of the Armenian massacres of 1915-1921, we should note that these were considered at the time of their commission as “crimes against humanity” and its perpetrators were officially warned they would be held responsible.

After World War II not only this precedent was taken into account at the suggestion of the French delegation in the Nuremberg Trials, but the Charter of the Nuremberg Tribunal (article 6 (c) defined “crimes against humanity” *as* follows: “Murder, extermination, enslavement, deportation, and other inhumane acts committed against any civilian population, before or during the war.”

Furthermore, article I(b) of the Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitations to war crimes and crimes against humanity when referring to crimes against humanity, used the words “whether committed in time of war or in time of peace”, is the same as the wording used in article I of the genocide convention.

Whereas, the genocide perpetrated on the Armenians, claimed the lives of more than two thirds of the Armenians living in the Ottoman Empire, and the great majority of the rest were deported.

Whereas, during its commission the Allied powers considered the massacres of Armenians as “crimes against humanity” and said would hold its perpetrators personally responsible,

Whereas, these “crimes against humanity” not only satisfy the norms set by the Charter of the Nuremberg Tribunal and the Convention of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, but served as a legal precedent during the formulation of the Nuremberg Charter,

Whereas the oblivion of the first case of genocide of the 20th century (i.e. of the Armenians) led according to the very admission of the Adolph Hitler to the second case of genocide in our century,

Whereas the Treaty of Sevres (of August 10, 1920) had five articles (226-230) concerning the trial and punishment of the criminals responsible for the massacres, and alluded to a possible trial by the League of Nations, the predecessor of the United Nations.

Whereas the genocide of the Armenians set also the first case of the *punishment* of “crimes against humanity” (two of the responsables the vice-

governor of Baibourt Nusret bey, and the governor of Yozgat, Kemal, were tried, sentenced and executed by the Ottoman Imperial War Court. Others were condemned in absentia).

The genocide perpetrated on the Armenians can not be left out of any serious study on the prevention and punishment of the Crime of genocide for the above points and as the Special Rapporteur himself admits there is ample documentation on it (Par. 30 E/CN.4/Sub.2/L.583).

It is indeed regrettable that the point of view of our 3500 years old and 6 million numbering people will not be heard.

With the hope of an acknowledgement, I remain

Yours sincerely,
Zaven M. Messerlian, M.A.
Principal

ZMM/ss

23 November 1978

Ref. No: 236/1(2)

Dear Mr. Messerlian,

Thank you for your letter of 16 November 1978.

You will appreciate that an international civil servant cannot enter into the rights and wrongs of the problems that you raise, and in my letter of 31 October 1978 I tried to be as factual as possible. The only thing that I want to say concerning your most recent letter is that your case is certainly not one which "will not be heard". We both know that much has been published on it. A number of communications have been received by the Division of Human Rights concerning it. I attach a copy of the Summary of the debate which was held in the Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities on the afternoon of 12 September 1978 concerning the study of genocide; from this you will see that several speakers regretted the deletion of reference to the Armenians from the genocide report, although there were other speakers who argued in opposing directions.

Yours sincerely,
George Brand
Chief
Research, Studies and Prevention
of Discrimination Section
Division of Human Rights

Mr. Zaven M. Messerlian, M.A.
Principal
Armenian Evangelical College
BEIRUT
Lebanon

Ref. No: G/SO 236/1 (2)

28 December 1978

Dear Mr. Messerlian,

Your letter of 12 October 1978 addressed to the Secretary-General has been referred to me for reply.

May I in this connexion refer your attention to my letters to you dated 31 October 1978 and 23 November 1978. In view of your third paragraph I should add that the responsibility for a study such as that on the prevention and punishment of genocide attaches to the Special Rapporteur of the Sub-Commission who has been entrusted by the Sub-Commission with the making of the study in question. The report cannot therefore be said to have "emerged from a non-political Commission of Experts", although the Special Rapporteurs take into account the views of the Sub-Commission in preparing their studies.

Yours sincerely,
George Brand
Chief
Research, Studies and
Prevention of Discrimination Section
Division of Human Rights

Mr. Zaven M. Messerlian, M.A.
Principal
Armenian Evangelical College
BEIRUT
Lebanon

April 21, 1979

Personal

Mr. Nicodeme Ruhashyankiko,
Special Rapporteur on the
Study of the Question of the Prevention and
Punishment of the Crime of Genocide
United Nations Commission on Human Rights
Sub-Commission on Prevention and Discrimination
and Protection of Minorities
New York, N. Y.
United Nations Headquarters

Dear Sir,

Now that the United Nations Commission on Human Rights in its thirty-fifth session's 1520th meeting made its recommendations (E/CN.4/SR.1520) and ventured to hope that your goodself would take into account the communications on the omission of certain passages of a historical nature, please allow me to present a scholar's point of view on the importance of re-including the particular reference concerning the genocide perpetrated on the Armenians, as you had done in your progress report E/CN.4/Sub.2/L.583. of course it is up to you, as an expert on the subject, to decide, guided by your conscience. So I plead you to have the patience to read my viewpoint.

1. I hold the view that the aetiology of genocide should be done and in my opinion this includes those of past genocides, especially of the recent past, and this

comprises the genocide perpetrated on the Armenians, on which there is ample documentation.

2. The argument that it is not scientific to apply the word genocide to events which took place before the term itself existed is not a valid one, particularly in the case of genocide.

In the preamble of the 1948 Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, it is noted that “*at all periods of history* genocide has inflicted great losses on humanity.” Thus the term is being applied ex post facto.

3. In your progress report E/CN.4/Sub.2/L.583 paragraphs 16 and 17 stated “while the concept of genocide is a recent one, the acts which it covers are as old as the history of mankind itself. Without going back to the dawn of man, it can be seen from a number of historical facts that the course of human history has too often been marked by numerous cases where national, ethnic, racial or religious groups were destroyed; under the terms of the 1948 convention, any such act constitutes an essential element of the crime of genocide.”

4. The Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitation to War Crimes and Crimes against Humanity, of the U. N. (November 26, 1968) said “No statutory limitation shall apply” to war crimes and crimes against humanity committed in time of war or in time of peace, “irrespective of the date of their commission.”

5. Coming to the particular question of the Armenian massacres of 1915-1921, we should note that these were considered at the time of their commission as “crimes against humanity” and its perpetrators were officially warned they would be held responsible. (See *Foreign Relations of the U.S.*, 1915, Supplement, p. 981, British Foreign Office public records F.O. 371/2488).

6. After World War II not only this precedent was taken into account at the suggestion of the French delegation led by Prof. Andre Gros in the Nuremberg Trials (See *International Conference on Military Trials*, p. 293, p. 360 and Raul Hilberg, *The Destruction of the European Jews*, Chicago 1961, p. 687), but the Charter of the Nuremberg Tribunal (article 6 (c) defined “crimes against humanity” as follows: “Murder, extermination, enslavement, deportation, and other inhumane acts committed against any civilian population, before or during the war.”

7. Furthermore, article I (b) of the Convention on the Non-Applicability of Statutory limitations to war crimes and crimes against humanity, when referring to crimes against humanity, used the words “whether committed in time of war or in time of peace”, is the same as the wording used in article I of the genocide convention.

8. Whereas, the genocide perpetrated on the Armenians, claimed the lives of more than two thirds of the Armenians living in the Ottoman Empire, and the great majority of the rest were deported and their homeland emptied of its inhabitants, and usurped,

9. Whereas, during its commission the Allied powers considered the massacres of Armenians as “crimes against humanity” and said would hold its perpetrators personally responsible,

10. Whereas, these crimes against humanity “not only satisfy the norms set by the Charter of the Nuremberg Tribunal and the Convention of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, but served sort of a legal precedent during the formulation of the Nuremberg Charter,

11. Whereas the oblivion of the first case of genocide of the 20th century (i.e. of the Armenians) led according to the very admission of Adolph Hitler to the second case of genocide in our century. It was Hitler who declared to his generals and S. S. death squads, on Obersalzberg on August 22, 1959, “After all who remembers today the extermination of the Armenians”, when he gave orders to annihilate countless innocents. (*Nazi Conspiracy and Aggression*, Office of the United States Chief Council for Prosecution of Axis Criminality, Washington, D. C. 1946, vol. VII, p. 753, Shirmer David, *World War I*, London 1973, Ch. 8, p. 136).

12. Whereas the Treaty of Sevres (of August 10, 1920) had five articles (225-230) concerning the trial and punishment of the criminals responsible for the massacres, and alluded to a possible trial by the League of Nations, the predecessor of the United nations.

102 of these war criminals were arrested and imprisoned in Malta to await trial. The British government even compiled all the available evidence on the organization and commission of the Armenian massacres and deportations (F.O. 371/6500-6501).

13. Whereas the genocide of the Armenians set also the first case of the *punishment* of “crimes against humanity” (only two of the responsables the vice-governor of Baibourt Nusret bey, and the governor of Yozgat, Kemal, were tried, sentenced and executed by the Ottoman Imperial War Court. Others were condemned in absentia). The trials were published in the Ottoman government publication *Takvimi-Vekayi* of 1919-1920.

14. Whereas, an organization representing the totality of human conscientiousness, for moral reasons, should not for political considerations, overrule historical accuracy in an independent study on genocide.

15. The genocide perpetrated on the Armenians cannot be left out of any serious study on the prevention and punishment of the crime of genocide for the above points and as your goodself himself admits there is ample documentation on it (Par. 30 E/CN.4/Sub.2/L.533).

We sincerely hope that through your good offices the paragraph on the genocide of the Armenians be re-included in the Final Report of the-above mentioned study. One can only hope for a better, brighter future of humanity, by accepting and condemning past wrongdoings.

With the hope of an acknowledgement, I remain,

Yours sincerely,
Zaven M. Messerlian, M.A.
Principal

ZMM/ss

Ինչպէս զրկուած նամակներու պատասխաններէն յտակ կ'ըլլար՝ տեղեկագրին մէջ Հայկական Յեղասպանութեան անդրադարձումին կարելիութիւն

նը գրեթե չքացած էր, եւ ամէն ինչ ձգուած Յանձնախումբին Յատուկ Ձեկուցաբերին:

Պէտք էր նոր ուղի մը, հայկական թեզը զօրացնող նոր փաստարկ մը գտնել:

Այդ գտանք ստորեւ նշուած ձեւով:

1979ին Մեծն Բրիտանիոյ Արտաքին Գործոց Նախարարութեան 1948ի արխիւները բացուած էին: Մնայուն թղթակցութեան մէջ էի անդլիացի պատմաբան Քրիսթոֆըր Ուոքըրի հետ: Իրմէ խնդրած էի որ հայոց վերաբերեալ ինչ որ գտնէ՝ տեղեկացնէր ինծի: Ինք արխիւներուն մէջ գտած էր F.O.371/72180 թուահամարին տակ վաւերաթուղթ մը, որուն մէջ ի միջի այլոց կ'ըսուէր թէ ՄԱԿի մէջ 1948ին, իբրեւ սահմանափակուած (restricted) տեղեկատուութիւն, միայն պետութիւններու ներկայացուցիչներուն բաժնուած էր ուսումնասիրութիւն մը, որուն մէջ ութը էջերու վրայ միջանկեալ անդրադարձ կար հայոց վրայ գործադրուած ցեղասպանութեան՝ իբրեւ մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրի: 368 էջոց այս «Տեղեկատուութիւն Պատերազմական Ոճրագործներու Դատաւարութիւններէ Մագոդ Մարդկային Իրաւանց Վերաբերեալ» նիւթին էջ 7էն 15ը կը վերաբերէին Մեծ Եղեռնի ընթացքին Ֆրանսայի, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ռուսիոյ կողմէ 28 Մայիս 1915ին Օսմանեան Թուրքիոյ ղեկավարութեան ուղղուած ազդարարագիրին, անոր նախընթացի հանգամանքին, Սեւրի եւ Լոզանի Դաշնագիրերու կապակից յօդուածներուն:

Բրիտանական վաւերաթուղթը չէր պարփակեր ՄԱԿի տեղեկատուութիւնը, այլ միայն կը նշէր անոր թիւը, եւ կը պատմէր ՄԱԿի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբին անդամ չեղող Թուրքիոյ իրարանցումը տեղեկատուութեան հրատարակութեանէն ետք: Ան կը նշէր թէ Թուրքիոյ Լոնտոնի մօտ դեսպանը Անգլիոյ Ֆորէյն Օֆիսէն Սըր Օրմ Սարճընթին դիմեր էր ըսելով թէ տեղեկատուութիւնը տակաւին ՄԱԿի Տնտեսական Եւ Ընկերային Խորհուրդէն պէտք է վաւերացուէր եւ կը յայտնէր թէ Թուրքիա պիտի առաջարկէ Համաշխարհային Ա. Պատերազմի ընթացքին դէպքերու յիշատակութեան ջնջումը, «քանի որ լիովին անկապակից էր ներկայ ուսումնասիրութեան, որ կը միտէր անդրադառնալ Համաշխարհային Բ. Պատերազմէն ետք տեղի ունեցող պատերազմական ոճրագործներու դատաւարութեանէն ծագող հարցերուն»: Դեսպանը Բրիտանիոյ նեցուկը կը խնդրէր: Սըր Սարճընթ խոստում չէր տար, այլ հարց կու տար թէ արդի Թուրք կառավարութիւնը ինչու՞ կ'ուզէր պաշտպան կանգնել նախկին Օսմանեան վարչաձեւի արարքներուն: Թուրք դեսպանը դիտել կու տար թէ իրենց ջնջել ուզած մասը գրուած էր լեհ պատուիրակին կողմէ, «որ յայտնապէս խորհրդային կառավարութեանէն հրահանգուած էր...»: Անգլիացիք, սակայն, կը ճշդէին թէ տեղեկատուութեան պատմական մասերը գրողը ոչ թէ Լեհաստանի պատուիրակն էր, այլ լեհ քաղաքացի Դոկտ. Լիթաւսքի, որ Յանձնախումբին կողմէ պաշտօնի կոչուած էր իբրեւ օրէնագէտ: Ապա Սըր Սարճընթ դիտել կու տար թէ ՄԱԿի Պատերազմական Ոճիրներու Յանձնախումբի ատենապետ Սըր Րապըրթ Քրէյկ բարձրօրէն գնահատած էր Լիթաւսքիի աշխատանքը: Մեծն Բրիտանիա Թուրքիոյ կը խոստանար նեցուկ կանգնել միայն ատենագրութեան մէջ բողոքի արտայայտութիւն մը արձանագրելու մէջ⁸:

Այս մասին առաջին անգամ գրեցի *Նյու-Յորքի Պաշտօնաթերթին* մէջ⁹: Գրուած թիւնս աւարտած էի հետեւեալ տողերով. «Յոյսով ենք որ այս կարեւոր նախընթացի գոյութիւնը պիտի դիւրացնէ ՄԱԿի ցեղասպանութեան վերջնական տեղեկագրին մէջ 30րդ յօդուածի վերահաստատումը: Առ այդ, անհատական նախաձեռնութեամբ, առ որ անկ է տեղեակ պահած ենք՝ անհրաժեշտ դիմումները ընելով»¹⁰:

Վերի տեղեկութիւններու լրսին տակ էր որ Քուրթ Վալտհայմին 9 Յունիս 1979 եւ Ճորճ Պրենտին՝ 1 Սեպտեմբեր 1979ին գրեթէ նոյնանման նամակներ գրեցի: Այս վերջինէն երկար պատասխան մը ստացայ: Զարմացայ որ Ճորճ Պրենտ որ միշտ՝ պարոն՝ ով կը դիմէր անձիս, այս անգամ ինքնիրմէ դուրսը տիտղոսը տուած էր, զոր չէի օգտագործած եւ չունէի: Ճորճ Պրենտին ինդրած էի որ իմ 1 Սեպտեմբեր 1979 թուակիր նամակս Յատուկ Զեկուցաբերին փոխանցէ: Ան այդպէս ալ ըրած էր, եւ իր պատասխան նամակն ալ կցած՝ որպէսզի հաւասարակշռուած մօտեցում ցոյց տար: Բնականաբար, 26 Նոյեմբեր 1979ին պատասխանեցի իրեն եւ 11 Դեկտեմբեր 1979ին պատասխան նամակ ստացայ թէ՛ բացի եթէ Յատուկ Զեկուցաբեր Ռուհաշիանքիքօ այլապէս որոշէր, ցեղասպանութեան հարցին յատուկ տեղեկագիրը (E/CN.4/Sub2/416) պիտի մնար այնպէ՛ս՝ ինչպէս որ էր, այսինքն՝ առանց 30րդ պարբերութեան:

Ստորեւ կու տամ Պրենտի գրած նամակներս եւ ստացուած պատասխանները:

September 1, 1979

Personal
Your Ref. G/SO 231/1 (2)

George Brand, Chief
Research Studies and
Prevention of Discrimination Section
Division of Human Rights
United Nations Office at Geneva
CH - 1211 - Geneve 10
Switzerland

Dear Sir,

The U.N. Economic and Social Council endorsed on May 4, 1979 the recommendations of the 35th session of the U.N. Commission on Human Rights 1520th meeting (E/CN.4/SR.1520). The approved recommendation ventured to hope that the Special Rapporteur on the Study of the Question of the prevention and punishment of the Crime of Genocide, would take into account the communications on the omissions of certain passages of a historical nature. As most of the observers in their speeches referred to the omission of paragraph 30 of the said Rapporteur's progress report (E/CN.4/Sub. 2/L. 583), we are hopeful it will be re-included in the Final Report.

At this stage we wish to bring to your good self's esteemed attention that on July 21, 1946 the Economic and Social Council requested the U.N. Secretary

General to make arrangements for the collection and publication of Information concerning Human Rights arising from trials of war criminals. And indeed a 368 pages report was prepared entitled "Information Concerning Human Rights Arising from trials of War Criminals." (E/CN.4/w.20). The Report was before the Human Rights Commission, at its Second Session at Geneva in December 1947.

The Commission expressed appreciation of the report and suggested that the Secretariat should publish it. This recommendation of the Human Rights Commission was before the Economic and Social Council at its Sixth Session (see paragraph 45 of E/600). The Council gave no further directions and the document was issued by the Secretariat as a restricted document on May 15, 1948. Pages 7-15 referred to the massacres of the Armenians in Turkey, the Declarations by the governments of France, Great Britain and Russia, on that subject in May 1915, and the relevant provisions of the treaties of Sevres and Lausanne.

We sincerely hope that through your good offices the above shall be brought to the attention of the Special Rapporteur Mr. Nicodeme Ruhashyankiko.

Yours respectfully,
Zaven M. Messerlian
Principal

REF. No: G/SO 231/1 (2)

25 September 1979

Dear Dr. Messerlian,

Thank you for your letter of 1 September 1979 concerning principally United Nations document E/CN. 4/W. 20. Your reference to this document, I may say in passing, was of particular interest to me personally, since I wrote about half of its contents as a member of the Secretariat of the United Nations War Crimes Commission before joining the United Nations Secretariat. I did not, however, contribute the passages to which you draw attention.

At your invitation, I will forward a copy of your letter to the Special Rapporteur, but I will, in order to place the matter into perspective, send him also a copy of this present reply to you.

The document which you mentioned was not prepared by the United Nations Secretariat or by any other United Nations organ, but was prepared by the Secretariat of the United Nations War Crimes Commission, an independent organization whose existence extended from 1943 to 1949. The report was certainly prepared at the invitation of the United Nations Secretariat.

The document was never examined by the United Nations Human Rights Commission as a whole, but by a Sub-Committee of three members of the Commission which stated in its report (E/CN.4/63) that: "The Human Rights Commission will no doubt wish to express its gratitude to the War Crimes Commission for these labours." The Commission "approved" the report of the Sub-Committee and transmitted it to the Economic and Social Council (E/660/para. 45). As you mentioned in your letter, the Council took no action on the matter.

As regards your references to the contents of the report of the War Crimes Commission, I would only mention the statement on its page 21 that the Peace

Treaty of Sevres between Turkey and the Allied Powers did not come into force and that the Treaty of Lausanne, which replaced it, did not contain provisions respecting the punishment of war crimes but was accompanied by a "Declaration of Amnesty" for all offences committed between 1 August 1914 and 20 November 1922.

As regards your first paragraph, it is necessary to recall that the sentiment concerning the reinsertion into the genocide report of historical passages was expressed by the Commission's chairman, and that the Commission agreed to reflect it in its report (E/1979/36, paragraph 313). The Commission's decision on the genocide report (decision 9 (XXXV)) was simply that the study "should be given the widest possible distribution."

I feel that, in the interests of accuracy, I should append these points to any letter that I write to the Special Rapporteur.

Yours sincerely,
George Brand
Chief
Research, Studies and
Prevention of Discrimination Section
Division of Human Rights

Dr. Zaven M. Messerlian
Principal
Armenian Evangelical College
BEIRUT
Lebanon

November 26, 1979

Personal
Your Ref, G/SO 231/1 (2)
Mr. George Brand, Chief
Research, Studies and
Prevention of Discrimination Section
Division of Human Rights
United Nations Office at Geneva

Dear Mr. Brand,

Thank you for your letter dated 25 September 1979. I appreciate your forwarding of my letter dated September 1, to the Special Rapporteur.

Even though the U. N. document E/CN.4/W.20 was prepared by the independent organization Secretariat of the United Nations War Crimes Commission at the invitation of the U. N. Secretariat, it was done so upon the request put forward on July 21, 1946 of the U. N. Economic and Social Council, to the U. N. Secretary General, to make arrangements for the collection and publication of information concerning human rights arising from trials of war criminals and traitors. It is also a fact that the U. N. Economic and Social Council re-issued the document in question as a restricted Council document on May 15, 1948.

I appreciate your explanations and the fact that your goodself had a part in preparing half of the contents of the said document (excluding the parts to which I drew attention). The parts concerning the genocide perpetrated on the Armenians, was the work of Dr. Litawski.

I will highly appreciate, if you will be kind to dispatch me the Special Rapporteur's Final Report, if and when it is published, and the minutes of any future Council or sub-commission meeting where paragraph 30's fate is dealt with.

Yours sincerely,
Zaven M. Messerlian, M. A.
Principal

ZMM/ss

11 December 1979

Dear Mr. Messerlian,

Thank you for your letter of 26 November 1979.

I am enclosing a copy of the report on genocide as it now exists, document E/CN.4/Sub.2/416.

Unless Mr. Ruhashiankiko decides otherwise, this will be his final report on the subject. If, however, he should make any change in the report, this would appear as a corrigendum to the present document.

Yours sincerely,
George Brand
Chief

Research, Studies and Prevention of Discrimination Section

Mr. Zaven M. Messerlian, M.A.
Principal
Armenian Evangelical College
BEIRUT
Lebanon

Ճորճ Պրենտ առանձին նամակով ազնուութիւնը կ'ունենար տեղեկացնելու թէ ինք հանգստեան պիտի կոչուէր եւ զինք պիտի փոխարինէր էմիլ Մոմփուանը:

Հասկ Հայագիտական Տարեգիրքին մէջ, 1980ին լոյս ընծայուած գրութեանս՝ "The Premeditated Nature of the Genocide Perpetrated on Armenians" առանձնատիպէն օրինակ մը զրկեցի ՄԱԿի նոր Ընդհանուր Քարտուղար ընտրուած Խաւիէ Փերէզ Տը Քուէյարին, շնորհաւորելով նաեւ իր ընտրութիւնը, ապա իր ուշադրութեան յանձնելով ջնջուած 30րդ պարբերութեան վերահաստատման կարեւորութիւնը՝ 28 Յունուար 1982 թուակիր նամակիս մէջ: Ստորեւ՝ ՄԱԿի Ընդհանուր Քարտուղարին գրած նամակս:

January 28, 1982

Personal
The Honourable
Javier Pérez de Cuellar
Secretary General of the United Nations
U.N. Headquarters

New York, N.Y.

Dear Sir,

First of all, I wish to congratulate you on your election to the important task of U.N. Secretary General and wish you success in all your endeavours to maintain world peace. I hope in your term of office, the human rights of minorities and small nations will be defended by your goodself.

Profiting from this occasion I wish to bring to your esteemed attention a problem of concern to us. I am also enclosing herewith, an offprint of my recent study *The Premeditated Nature of the Genocide Perpetrated on Armenians*, for your perusal.

In 1973, a U.N. progress report entitled *Study of the Question of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (E/CN.4/Sub. 2/L.583)* had alluded in a general manner to the genocide perpetrated on the Armenians in 1915 (paragraph 30). In 1974 Turkey objected to the inclusion of this paragraph along with some other states. The Rapporteur unfortunately complied with the expressed wish. This created a wide reaction. In 1978-1979 several states, including the U.S.A., U.S.S.R., France, etc. in the 35th session of the U.N. Commission on Human Rights, in its 1520th meeting (E/ CN .4/SR .1520) approved a recommendation which ventured to hope that the Special Rapporteur of the above mentioned study, would take into account the communications on the omissions of certain passages of a historical nature. As most of the observers had referred to the omission of the said paragraph 30, it was hoped it will be re-included in the Final Report. We understand no change has been done, nor a corrigendum issued.

Whereas, the genocide perpetrated on the Armenian nation claimed more than 1.5 million lives, about half of our nation, and it was the first genocide of the 20th century,

Whereas, Adolf Hitler, himself was inspired from the oblivion of the genocide of the Armenians, and cited it to his generals, and S.S. staff in Obersalzburg on August 22, 1939, before the Holocaust of World War II (*Nazi conspiracy and Aggression, office of the United States Chief Counsel for prosecution o f Axis Criminality*, Washington D.C. 1946, vol. VII, p. 753),

Whereas a U.N. report entitled "*Information Concerning Human Rights Arising from Trials of War Criminnals*" (E/CN.4/W.20) has devoted 8 pages to the massacres of Armenians in World War I, thus setting a precedent,

Whereas the Nuremberg Trial of Nazi War Criminals was in one way legally justified by the precedent of the massacres of the Armenians and the Allied warning to the Ottoman government in 1915 (*Foreign Relations of the U.S.*, 1915, British Foreign Office Public Records F.O. 371/2488). During the judgement of the International Military Tribunal at Nuremberg the French delegate Prof. Andre Gros had mentioned that during the massacres of the Armenians in 1915 his government had declared that in view of these "crimes against humanity" the Allied governments had declared the Ottoman cabinet and their agents would be personally responsible for their acts. (*International Conference on Military Trials*, p. 293, 360),

Whereas the aetiology of genocide should include past genocides, particularly those of the 20th century,

The genocide perpetrated on the Armenians should not be left out of any serious study, for historical, legal and moral considerations,

We request your kind and high intervention to see that this least justice is done to the Armenians.

Yours sincerely,
Zaven M. Messerlian, M.A.
Principal

ZMM/ss

Սոյն նամակին պատասխանն ստացայ Ընդհանուր Քարտուղարին անունով՝ Տանըրտ Ֆիցիալթրիքէն, որ Յատուկ Օգնականն էր Քաղաքական եւ Մարդկայնական Հարցերու Ենթա-Ընդհանուր Քարտուղարին Քաղաքական եւ Ընդհանուր Ժողովի գործերու Գրասենեակին: 5 Մարտ 1982 թուակիր նամակին մէջ ան կը յիշեցնէր թէ Հայոց Յեղասպանութեան Հարցը դուրս ձգուած էր տեղեկագիրէն եւ թէ Ընդհանուր Քարտուղարը կամ Յանձնախումբի անդամները չէին կրնար Յատուկ Զեկուցաբերին գրած տեղեկագիրը բարեփոխել:

Ստորեւ՝ Ֆիցիալթրիքի նամակը:

5 March 1982

Dear Mr. Messerlian,

I wish to acknowledge receipt of your letter of 28 January 1982 addressed to the Secretary-General, expressing kind words of congratulation, and drawing his attention to certain events covered in your recent study of genocide.

As you know, there is a lengthy history underlying the final report of the Study of the Question of the Crime of Genocide, which was prepared in 1978 by a Special Rapporteur of the Sub-Commission on the Prevention of Discrimination and Protection of Minorities. While this study was considered at the 31st session of the Sub-Commission and subsequently endorsed by the 35th session of the Commission on Human Rights, excerpts from official records (enclosed) reflect that:

“Some members of the Sub-Commission on Human Rights expressed regret over the deletion from the study of reference to the massacre of Armenians by the Ottoman Empire in the years 1915 to 1918 which had appeared in an earlier document submitted by the Special Rapporteur.”

You will also note, however, that the study was supported by a majority of the Sub-Commission’s members, and that the Special Rapporteur had discussed in detail his recommendations, and reasons for leaving the final report intact.

I might add that in this regard, it is not within the competence of the Secretary-General nor Commission members to amend the reports of the Sub-Commission’s Special Rapporteurs who function in their personal capacities as independent experts.

I wish to thank you for your interest in this matter and assure you of the Secretary-General's deep concern for violations of fundamental human rights wherever they may occur.

Yours sincerely,
Donald E. Fitzpatrick
Special Assistant for
Political and Humanitarian Affairs
Office of the Under-Secretary-General for
Political and General Assembly Affairs

Mr. Zaven M. Messerlian, M.A.
Principal
Armenian Evangelical College
BEIRUT
Lebanon

Նամակներու մէջ յիշատակուած ՄԱԿի 1948ի տեղեկագիրը՝ E/CN.4/W/20, անհրաժեշտ էր ձեռք ձգել, յատկապէս՝ հայոց վերաբերող 7-8 էջերը գտնել: Լեւոն Քէշիշեանին գրեցի: Ան ՄԱԿի մէջ փորձեց գտնել:

Չգտաւ:

Ի վերջոյ օր մը, մօրաքրոջս տան մէջ, իր ամուսինին հարազատներէն Երուսաղէմի հին հայերէն Պրն. Խաչատուր Խաչատուրեանին (որ յետոյ՝ Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմին սպաննուեցաւ) հետ Հայկական Դատի մասին պատահական խօսակցութեան մը ընթացքին, երբ իմ փնտուտութիւնս մասին խօսեցայ, տեղեկացուց որ ՄԱԿի գրադարանավարը իր հարազատներէն Պրն. Նիքոլա Փոթուքեանն էր: Գրեցի անոր, եւ 24 Ապրիլ 1981ին Պրն. Փոթուքեանն դրապէս ընդառաջեց գրելով որ հայութեան լաւագոյն շահերուն համար օգտագործէի իր ներփակած հայոց վերաբերող E/CN.4/W/20 տեղեկագրին էջ 7-15ը: Ան նշեց, որ տեղեկագրին նախկին թիւը՝ որուն տակ պահուած էր այդ, փոխուած էր:

Անգամ մը որ ունեցայ վաւերաթուղթը, անգլերէնով՝ մեկնաբանական գրութիւն մը՝ “A United Nations Report in 1948 Related to the Armenian Genocide” վերնագրով լոյս ընծայեցի Հասկ Հայագիտական Տարեգրքին մէջ¹¹:

Լեւոն Քէշիշեանի հետ մնայուն թղթակցական կապի մէջ էի եւ զինք տեղեկ կը պահէի կատարած աշխատանքէս եւ զրկուած ու ստացուած նամակներէն: Իրեն ալ օրինակ մը դրկած էի “A United Nations Report in 1948 Related to the Armenian Genocide” ուսումնասիրութեանս առանձնատիպէն:

Ահա թէ ինչ կը գրէր Լեւոն Քէշիշեան Հայրենիքի կողմէ հրատարակուած The Armenian Weeklyի 11 Յունիս 1983ի թիւին մէջ, This and That from New York իր սիւնակին մէջ:

Dr. Zaven Messerlian of Beirut has published a very important article on the question of genocide. He has succeeded in obtaining a "restricted" copy of a report by the United Nations on the genocide, in which mention of the Turkish massacres of the Armenians is adequately mentioned. This restricted report is E/CN.4/W.20/Corr. 1 of May 28, 1948, which is not available to those trying to study the question of genocide at the U.N.

The report was issued in a restricted manner by the Commission on Human Rights, Third Session, entitled "Information concerning human rights arising from the trials of war criminals." Messerlian was looking for this report for many years and finally received a tip from a British historian. He managed to obtain a copy from the British archives.

In my study on genocide, examining the U.N. official records, including the tapes of the meetings, I found no mention of the Armenians, but the restricted document released by Messerlian is a very important revelation. Bravo Zaven. He has been an active collaborator in the field of paragraph 30 and he kept a regular correspondence with the U.N. Secretary General and the Department of Human Rights. (One of the last letters he obtained from the United Nations is dated March 5 and a copy was sent to me.)

Now that the Economic and Social Council has endorsed the appointment of a new Rapporteur to complete the study of genocide, I expect the result to be more forceful with the new document which was never mentioned in the study by the former Special Rapporteur on genocide, Nicodeme Ruhashyankiko¹².

Ամէնէն կարեւորը այն էր որ Յատուկ Զեկուցաբեր Ռուհաշիանքիքօ պաշտօնաթող եղած էր եւ նոր Յատուկ Զեկուցաբեր մը պիտի նշանակուէր: Ուստի, 1 Յուլիս 1983 թուակիր նամակով պատասխանեցի Տանըրտ Ֆիցփաթրիքի 5 Մարտ 1982ի նամակին եւ իրեն ղրկեցի նաեւ “A United Nations Report in 1948 Related to the Armenian Genocide” առանձնատիպէն, խնդրելով որ նամակիս մէջ նշած նկատողութիւններս կամ առանձնատիպս նոր զեկուցաբերին ուղարկութեան յանձնէր:

Ստորեւ՝ այդ նամակը:

July 1, 1983

Mr. Donald E. Fitzpatrick
Special Assistant for
Political and Humanitarian Affairs
Office of the Under-Secretary-General for
Political and General Assembly Affairs
United Nations, N.Y. 10017

Dear Sir,

I wish belatedly to acknowledge receipt of your letter dated March 5, 1982. The reason for the delay is that due to the recent war in Lebanon, my article *A United Nations Report in 1948 Related to the Armenian Genocide* was just only recently published. I am enclosing herewith a copy.

The U.N. Economic and Social Council, at its 15th meeting, on 27 May 1983, adopted resolution 1983/33 which calls for the revision and updating of the *Study of the Question of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (E/CN.4/Sub. 2/416). The Council further requests the Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities to appoint one of its

members as a Special Rapporteur with the mandate to revise as a whole the above mentioned report, taking into consideration the views expressed by the members of the Sub-Commission and the Commission on Human Rights as well as replies of Governments, specialized agencies and other organizations of the U.N. regional organizations and non-governmental organizations to a questionnaire prepared by the Special Rapporteur.

Now, that the report will be revised, it is necessary that the views expressed in the 31st session of the Sub-Commission on Prevention of Discriminations and Protection of Minorities (E/CN.4/1296, E/CN.4/Sub. 2/417 dated 20 September 1978, p. 46 paragraph 237) be taken into consideration, as well as the references in the 35th session of the Commission on the Human-Rights over the deletion from the study of a reference to the massacre of Armenians by the Ottoman Empire in the years 1915 to 1918 which had appeared in an earlier document submitted by the Special Rapporteur (paragraph 30, E/CN.4/Sub.2/416).

The genocide perpetrated on the Armenians cannot be left out of any serious study, as the U.N. Economic and Social Council's Commission on Human Rights Third Session report E/CN.4/W.20 dated 28 May 1948, has already done so extensively because the massacres of 1915-18 were considered by the Allied Nations by their memorandum to the Ottoman authorities, on 28 May 1915 as "crimes against humanity and civilization". This was taken up in Article 230 of the Treaty of Sevres, and later set a legal precedent for Articles 6(c) and 5(c) of the Nuremberg and Tokyo charters by which the war criminals were tried, sentenced and punishment.

I will highly appreciate if my remarks and/or my article's offprint are brought to the attention of the new Special Rapporteur through your kind Intervention.

Yours sincerely,
Zaven M. Messerlian, M.A. FIBA¹³
Principal

Հեռոն Քէշիշեան կրկին Armenian Weeklyի 27 Օգոստոս 1983ի թիւին մէջ կը գրէր, This and That from New York իր սիւնակին մէջ.

Dr. Zaven Messerlian of Beirut submitted to the Special Assistant for Political and Humanitarian Affairs of the United Nations, a copy of his article entitled, "A United Nations Report in 1948 of the Armenian Genocide." He wrote in his letter that since the United Nations Economic and Social Council calls for the updating of the "Study on the Question of the Presentation and Punishment of the Crime of Genocide," and has requested the Sub-Commission on the Prevention of Discrimination and the Protection of Minorities to appoint a new special rapporteur with the mandate to revise and update the genocide study, that the U.N. place his study at the disposal of the new rapporteur.

Dr. Messerlian says that when the report is updated and revised, it will be necessary that the views expressed in the 31st session of the Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities (E/CN.4/1296; E/CN.4 Sub. 2/417 dated Sept. 20, 1978, page 46, paragraph 237) be taken into consideration, as well as the reference in the 35th session of the

Commission on Human Rights over the deletion from the study of reference to the massacres of the Armenians by the Ottoman Empire in the years 1915 to 1918, which appeared in earlier reports under paragraph 30, E/CN.4/Sub.2/416.

He further writes that the genocide against the Armenians cannot be left out of *any* serious study, as the U.N. Economic and Social Council's Commission on Human Rights Third Session report E/CN.4/W.20 dated May 28, 1948, has already said extensively, because the massacres of 1915-18 were considered by the Allied Nations in their memorandum to the Ottoman authorities on May 28, 1915, as "crimes against humanity and civilization." This was taken up in Article 230 of the Treaty of Sevres, and later set a legal precedent for Article 6(c) and 5(c) of the Nuremburg and Tokyo charter by which the war criminals were tried, sentenced and punished.

Zaven Misserlian, president of the Armenian Evangelical College in Beirut, has been very active in the work that resulted finally in the U.N. adoption of paragraph 30. He has worked hard, supplied statements, written letters to the Secretary General of the U.N., his greatest contribution being his discovery and uncovering of the restricted U.N. document E/CN.4/W.20 of May 28, 1948, which I cannot put my hand on at the U.N. headquarters. Someone has destroyed or removed this very important document. Once again, bravo Zaven for exposing the U.N. and its lack of diligence, and for publicly making it known and giving its official, restricted number¹⁴.

Քէշիշեան նաեւ կը գրէր The Armenian Reporter (Նիւ Եորք), The Armenian Mirror-Spectator (Պոսթըրն), The Armenian Observer (Լոս Անճելըս) թերթերուն՝ նոյն նիւթերով եւ նոյն սիւնակով:

Շատ գոհ մնացի երբ Տանըրտ Ֆիցփաթըրիքէն 12 Յուլիս 1983 թուակիր նամակ մը ստացայ, ուր զիս կը տեղեկացնէր թէ Յատուկ Ձեկուցաբերին ուշադրութեան պիտի յանձնէր գրածս եւ զրկած առանձնատիպս: Հասած էի նպատակիս:

Ստորեւ՝ իր նամակը.

12 July 1983

Dear Mr. Messerlian,

Thank you for your letter of 1 July enclosing a critique of the United Nations Report written in 1948 relating to Armenian Genocide.

As you requested, I shall draw it to the attention of the Special Rapporteur through appropriate officials in the Centre for Human Rights at Geneva.

Yours sincerely,

Donald E. Fitzpatrick

Special Assistant

Political and Humanitarian Affairs

Mr. Zaven M. Messerlian, MA, FIBA
Principal
Armenian Evangelical College
PO Box 3672

BEIRUT – Lebanon

Լոզանի Դաշնագրի 60ամեակին առիթով Հայ Իրաւանց Կեդրոնական Խորհուրդ մը կազմուած էր Պէյրութի մէջ, որուն անդամակցութեան հրաւիրուած էի: Օգտուելով այդ հանգամանքէն առաջարկիս վրայ եւ իմ խմբագրութեամբ ՄԱԿի Ընդհանուր Քարտուղար Խաւիէ Փերէզ Տը Քուէյյարին հետեւեալ նամակը ղրկուեցաւ Հայ Իրաւանց Կեդրոնական Խորհուրդին¹⁵ կողմէ, զոր ստորեւ կու տամ:

August 18, 1983

The Honourable
Javier Perez de Cuellar
Secretary General of the United Nations
United Nations, N.Y. 10017

Dear Sir,

Whereas, the U.N. Economic and Social Council, at its 15th meeting, on 27 May 1983, adopted resolution 1983/33 calling for the revision of the Study of the Question of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (E/CN.4/Sub. 2/416), as well as the forthcoming appointment of a new Special Rapporteur entrusted with the above task, the Central Council of Armenian Rights demands in the name of the Armenians of the Diaspora, the re-insert ion of paragraph 30 of the original progress report (E/CN.4/Sub. 2/L. 583), on the following grounds.-

- a) Any serious study must include the aetiology of genocide, particularly those of the 20th century.
- b) 1.5 million Armenians perished, the greater part of their homeland of immemorial times vacated of its native inhabitants was seized for good , this genocide went unpunished and was soon forgotten, by his very admission Adolf Hitler was encouraged by this oblivion and said so to his generals in Obersalzberg on August 22, 1939, while giving his directives to attack the Polish people.
- c) Many delegations have already demanded the re-inclusion of the reference to the genocide of Armenians (E/CN.4/1296, E/CN.4/Sub. 2/ 417 dated 20 September 1978, p. 46, paragraph 237).
- d) There is already a precedent, the U.N. Economic and Social Council's Commission on Human Rights, Third Session report E/CN.4/W.20 dated 28 May 1948, has done so extensively (p. 7-15).
- e) The warning given by the Allied Nations in World War I to Ottoman Turkish Government on 28 May 1915 concerning their "crimes against humanity and civilization", later taken up in Article 230 of the Treaty of Sevres, served as a legal precedent for Articles 6(c) and 5(c) of the Nuremberg and Tokyo charters for the trial of the War Criminals of World War II.

Therefore for moral, historical and legal reasons the genocide perpetrated on the Armenians should be mentioned in the study on genocide which is to be revised by a new Special Rapporteur.

As this case will be studied in Geneva, at the Human Rights Commission meeting to be held between August 15 and September 9, we request you to pass this letter to the appropriate Commission, hopefully with your favourable recommendation.

For and on behalf of the Central
Council of Armenian Rights

Որքան որ գիտեմ, նամակին պատասխան չեկաւ կամ գէթ տեղեակ չեղայ նման պարագայէ մը:

Մինչ այդ, Յեղասպանութեան Ոճիրի Կանխարգիլման Եւ Պատժումի Հարցին նոր գեկուցաբեր նշանակուած էր բրիտանացի Պենճըմին Ուիթիքըրը: 9 Օգոստոս 1984ին Հայկական թերթերը գրած էին թէ Ուիթիքըրը վերստին պիտի ընդգրկէր Հայոց վրայ գործադրուած ցեղասպանութիւնը իր պատրաստելիք վերջնական տեղեկագրին մէջ:

Քաջաբերուած լուրէն՝ գնահատական նամակ մը ուղղեցի իրեն, միաժամանակ նշելով տարիներու ընթացքին պաշտպանած կէտերս:

August 10, 1984

Benjamin Whitaker, Esq.,
Special Rapporteur on the
Study of the Question of the prevention and punishment
of the Crime of Genocide
United Nations Office at Geneva
Palais des Nations
CH-1211 Geneve 10
Suisse

Dear Sir,

Yesterday I read a news item in the newspapers which exhilarated me. Finally, the paragraph concerning the genocide perpetrated upon the Armenians is going to be re-inserted in the U.N. Report, *The Study of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, thanks to your goodself. We highly appreciate your integrity, historical objectivity, impartiality and your aloofness from political considerations.

In 1972 in response to a letter of mine directed to the then Secretary General of the U.N., I was informed by George Brand then Chief, Section on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, in the U.N. Division of Human Rights, on 22 January 1973, in his letter reference SO 236/1 (2) that “the information You have sent us will be kept in mind in the preparation of the next report on the study which will probably include a chapter on the historical background of genocide”. In June 1973 in the initial report (E/CN.4/ Sub.2/416) paragraph 30 was included to mention “the first genocide of the 20th century”, as I had done in my well documented letter. When the paragraph was unjustly deleted due to political pressure, I entered into lengthy correspondences with the U.N.

Secretary General, Mr. George Brand, and lastly Mr. Donald E. Fitzpatrick, Special Assistant, political and Humanitarian Affairs.

I had sent to him an offprint of my article *A United Nations Report in 1948 Related to the Armenian Genocide*. In his letter dated July 12, 1983 he had promised “As you requested, I shall draw it to the attention of the Special Rapporteur through appropriate Officials in the Centre for Human Rights at Geneva.” I hope that offprint finally came to your hands, for your perusal. The U.N. document in question is E/CN.4W.20 of May 28, 1948 pp. 7-15. Therein is the warning given by the Allied Nations in World War I to the Ottoman Turkish government on 28 May 1915 concerning their “crimes against humanity and civilization”. This was later taken up in Article 230 of the Treaty of Sevres and served as a legal precedent for Articles 6(c) and 5(c) of the Nuremberg and Tokyo charters for the trial of the War Criminals of World War II.

With my best personal regards and esteem of your goodself, I remain, yours
sincerely,

Zaven M. Messerlian, M.A.
F.I.B.A., A.A.A.B.I.¹⁶
Principal

5 Օգոստոսին 30 Օգոստոս 1985 տեղոյ ՄԱԿի Մարդկային Իրաւանց Խորականութեան Կանխարգիւման Եւ Փոքրամասնութեանց Պաշտպանութեան Ենթայանձնախումբի 38րդ նստաշրջանին, Ենթայանձնախումբի Յատուկ Զեկուցաբեր Պենճըմին Ուիթիքըրի ցեղասպանութեան վերաբերեալ տեղեկագիրը քննարկուեցաւ: Յանձնախումբի նիստերուն կը նախագահէր Յունաստանի ներկայացուցիչը՝ Տիկ. Էրիքա Տաէս¹⁷:

Պենճըմին Ուիթիքըր Բրիտանական Խորհրդարանի նախկին անդամ էր եւ Փոքրամասնութեանց Իրաւունքներու Խումբի տնօրէն ու 1984-85ին՝ Յատուկ Զեկուցաբեր: Ուիթիքըրի տեղեկագրի 24րդ պարբերութեան մէջ ընդգծուած էր. «Նացիներու արարքը դժբախտաբար Ի. դարու միակ ցեղասպանութեան պարագան չէ, այլ կրնանք յիշել նաեւ... հայերու ջարդը Օսմանեան Թուրքիոյ կողմէ, 1915-1916ին...»: Հոս նշուած էին ութը այլ ցեղասպանութիւններ: Հայտը վերաբերեալ նախադասութեան համար թիւ 13 ծանօթագրութեամբ, իբրեւ տողատակ, կը նշէր. «նուագագոյն մէկ միլիոն, եւ հաւանաբար հայ բնակչութեան կէսէն աւելին, վստահելի գնահատութեամբ եւ ըստ անկախ աղբիւրներու եւ ականատեսներու վկայութեան, սպաննուած են եւ կամ մահուան կարաւաններուն քշուած: Այս ապացոյցները երեսն եկած են այն տեղեկագիրներէն, որոնք կը գտնուին Մ. Նահանգներու, գերմանական եւ անգլիական արխիւներուն մէջ, ինչպէս եւ այդ օրերուն Օսմանեան Կայսրութեան մէջ գտնուող դիւանագետներուն, ներառեալ օսմանցիներու դաշնակից գերման դիւանագետներու մօտ: Գերմանիոյ դեսպան Վանկենհայն, օրինակ, 7 Յուլիս 1915ին կը գրէ, թէ՛ «իրապէս կառավարութիւնը լրջօրէն կը հետապնդէ հայ ցեղը Օսմանեան Կայսրութեան մէջ բնաջնջելու իր նպատակը» (Վիլիելմսթրասի արխիւ): Թէեւ յաջորդ թուրք կառավարութիւնը օգնեց որ դատարան յանձնուին ջարդերու պատասխանատուներէն քիչեր, որոնք յանցապարտ հռչակուեցան, այսուհանդերձ, ներկայ թուրք կառավարութեան պաշտօնական տեսակէտը այն է, թէ ջարդ տեղի ունեցած չէ, թէեւ կռիւներու ընթացքին

տեղի ունեցած են կորուստներ եւ տարագրումներ, եւ թէ ասոր հակասող ամէն վկայություն կեղծ է»: Ասոր կը յաջորդեն 12 այլազան սկզբնաղբիւրներ եւ երկրորդական աղբիւրներ, որոնցմէ քանի մը հատը թրքական տեսակէտը կը պատկերացնէին:

Վիճաբանութիւններու ընթացքին տարբեր շարժառիթներէ մղուած կարգ մը մասնագէտներ, յատկապէս իսլամական երկիրներէ (Եգիպտոս, Յորդանան, Մարոք, Պենկլատէչ) եւ արեւմտեան կարգ մը երկիրներէ, իր դէմ արտա-յայտուեցան պատմական պարագաներու յիշատակումին եւ յատկապէս անդրադարձան 24րդ պարբերութեան ու մանաւանդ հայերու պարագային:

Չորս հայեր եւս, 19 Օգոստոսին ելոյթ ունեցան: Անոնք էին, իրենց ելոյթներու շարքով՝ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Միջազգային Հարցերու Յանձնախումբի ներկայացուցիչ՝ Փրոֆ. Շաւարշ Թորիկեան, Գերութեան Դէմ Մարդկային Իրաւանց Պաշտպանութեան Ընկերակցութեան ներկայացուցիչ՝ Պրն. Հրայր Պալեան, Բնիկներու Համաշխարհային Ընկերակցութեան ներկայացուցիչ Պրն. Յարութ Սասունեան, Յեղերու Եւ Ժողովուրդներու Միջեւ Եղբայրական Միութեան Միջազգային Շարժումի ներկայացուցիչ՝ Տքթ. Ռոպերթօ Մալխասեան: Չորսն ալ պատմական տուեալներով եւ այլապէս պաշտպանեցին հայոց վրայ գործադրուած ցեղասպանութեան ներառումը տեղեկագրին մէջ:

Ելոյթ ունեցողներէն Փրոֆ. Թորիկեան եւ Սասունեան ի միջի այլոց յիշատակեցին *Խօսնակի Յուլիս-Սեպտեմբեր 1979ի թիւ 7-9ի մէջ առաջին անգամ հրատարակուած մէկ յայտնաբերումս՝ «Պատմական Կարեւոր Յայտնութիւն Սը՝ 1948ին Պատրաստուած ՄԱԿի Մէկ Տեղեկագիրը 8 էջեր Տրամադրած էր Մեծ Եղեռնին»* խորագրով: Յետագային աւելի մանրամասն ու պատմագիտական ձեւով գայն տուած էի *Հասկ Հայագիտական Տարեգրքի Բ. Հատորին մէջ, (1981-1982), անգլերէնով:*

Փրոֆ. Թորիկեան ըսած է. «Նոյնպէս, Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբին համար 1948ին պատրաստուած տեղեկագրին մէջ (փաստաթուղթ E/CN.4W.20) ... քննարկուած են հայկական ջարդերը»: *Իսկ Սասունեան նշած է. «Շատ աւելի կանուխ, 1948ին, քաղաքական ճնշումներ ՄԱԿին առաջնորդած էին իբր սահմանափակեալ հրատարակութիւն լոյս ընծայել փաստաթուղթ մը պատերազմներու ոճրագործներու դատաւարութեան առնչութեամբ, որուն մէջ 8 լրիւ էջեր յատկացուած էին 1915ի հայկական ջարդերուն (փաստաթուղթ E/CN.4W.20): Անգլիական Ֆորէյն Օֆիսի Օգոստոս 1948ի վաւերաթուղթերէն մին (371/72810) կը յայտնէր թէ այդ ժամանակուան թրքական դեսպանը խնդրած էր հայկական ցեղասպանութեան յատկացումը էջերուն 9նոյնը»:*

Թուրքիոյ դեսպան էրճիւմենթ Եաւուզալի, որ իբրեւ դէտ կը մասնակցէր, նստաշրջանին ընթացքին՝ 19 Օգոստոսին, ելոյթ ունենալով յայտնած էր թէ Ուիթիլքըրի տեղեկագիրը սխալ տեղեկութիւններ կը պարունակէր 1915-1916ի դէպքերուն մասին, որովհետեւ «Օսմանեան կառավարութիւնը օրինական կերպով ճնշած էր հայոց ըմբոստութիւնը,- թէեւ,- վայրագութեան անհակակշիռ դէպքեր» տեղի ունեցած էին: Թուրք տեսակէտը պաշտպանած էր այլ թուրք մը՝ Դոկտ. Աթաէով, որ ելոյթ կ'ուսնենար իբրեւ Յեղային Խորականու-

թեան Ամէն Ձեւի Վերացման Միջազգային Կազմակերպութեան ներկայացուցիչը: Փաթիստանի դէտը եւս իրենց ճայնակցած էր:

Յատուկ Ձեկուցաբեր Ուիթիքըրը, 20 Օգոստոսին, իր պատասխան-երոյթին մէջ կարեւոր տեղ յատկացուց հայոց վրայ գործադրուած ցեղասպանութեան, յայտնելով թէ ութը տարիներ յատկացուցած էր անոր սերտողութեան: այդ մասին խօսած էր թուրք դիւանագէտներու, մտաւորականներու եւ ուսումնասիրողներու հետ, ինչպէս նաեւ ուրիշ ազգերու պատկանող անձերու հետ եւ իր աղբիւրները քաղած էր թրքական, գերմանական եւ աստրիական աղբիւրներէ, մանաւանդ որ Գերմանիան եւ Աւստրիան թուրքիոյ դաշնակիցներ էին խնդրոյ առարկայ ջարդերուն ատեն: Ըստ գերման աղբիւրներուն՝ օսմանեան կառավարութիւնը դիտումնաւոր կերպով կը բնաջնջէր հայերը: Պատերազմէն ետք թուրք ատեանները դատած էին ջարդերու պատասխանատուները: Եւ թէ՛ պատմութեան այս գլուխը պատուով փակուելու էր: Ան եզրակացուց, թէ՛ մասնագէտները եթէ քաջութիւն չունին ճշմարտութիւնը խօսելու, իրենց ենթայանձնախումբի գործին մասնակցութիւնը անիմաստ էր, քանի ենթայանձնախումբին պարտականութիւնն էր գոհերը պաշտպանել քան թէ՛ կառավարութիւնները:

Այս յատուկ երոյթին վրայ, թուրքիոյ դէտը՝ Եաւուզարփ, ուզեց խօսք առնել, բայց օրուան ատենապետուհին՝ Տիկ. Տաէս, չթոյլատրեց՝ «խօսակցութիւնը փակուած է» յայտարարելով: Թուրքիոյ դէտը յայտնեց թէ կը հնազանդի ատենապետուհին որոշումին, «բայց կը ցալի որ ենթայանձնախումբը ինքզինք կը հիմնէ Յատուկ Ձեկուցաբերին յայտարարութիւններուն վրայ եւ կը մեղադրէ երկիր մը ոճիրով մը, գոր չէ գործած»:

Ուիթիքըրի տեղեկագիրը իր ամբողջութեան մէջ քուէարկութեան դրուեցաւ 29 Օգոստոս 1985ին եւ որդեգրուեցաւ 14 թեր, 1 դէմ եւ 4 ձեռնպահ քուէներով: Տեղեկագիրն ի նպաստ քուէարկեցին Արժանթին, Ֆրանսա, ԱՄՆ, Մեքսիքո, Եոկոստրալիա, Չինաստան, Ճափոն, Նիկերիա, Եթովպիա, Ղանա, Հնդկաստան, Պերու, Քանադա եւ Էքուատոր: Դէմ քուէարկեց Խ. Միութիւնը, իսկ ձեռնպահ մնացին Յորդանան, Քուպա, Մարոք եւ Պենիլատէչ: Քուէարկութեան ատեն բացակայ էին վեց երկիրներու մասնագէտ պատուիրակները:

Որդեգրուած որոշումը կը հաստատէ թէ ենթայանձնախումբը «արձանագրած» է Ուիթիքըրի տեղեկագիրը, շնորհակալութիւն կը յայտնէ եւ կը շնորհակարէ հեղինակը իր ներկայացուցած առաջարկներուն համար: Ենթայանձնախումբը, սակայն, մերժեց տեղեկագիրը փոխանցել Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբին: Ուիթիքըր ժողովէն ետք յայտնեց թէ իր տեղեկագիրը լոյս պիտի տեսնէր իբրեւ ՄԱԿի մէկ պաշտօնական տեղեկագիրը:

Խ. Միութեան պատուիրակը իր ժխտական քուէն բացատրեց ըսելով թէ իր կառավարութիւնը համաձայն չէր Ուիթիքըրի տեղեկագիրին մէջ տեղ գտած այն առաջարկներուն, որոնք կը միտէին փոփոխութիւններ մտցնել ՄԱԿի Ցեղասպանութեան Դաշնագրութեան մէջ: Ան ըսաւ թէ ՄԱԿի բոլոր պետութիւնները, ներառեալ ԱՄՆը, որ ցարդ չէ ստորագրած զայն, նախ ստորագրէին դաշնագրութիւնը եւ յետոյ բարեփոխութեան առաջարկներ ըլլային:

Նախապէս, Խորհրդային պատուիրակ Վ. Սոֆինսքի Փաթիստանի դէտին երոյթին պատասխանելով ընդգծած էր. «Թուրքիոյ այն ժամանակուան կա-

ռավարողներու կողմէ հայոց դէմ կատարուած հրէշային ցեղասպանութիւնը ոչ մէկ կերպով կարելի է արդարացնել»¹⁸:

Թեր քուէարկողներէն ոմանք, ինչպէս ԱՄՆի պատուիրակ Ճոն Քերի, նաեւ՝ Մեքսիքոյի եւ Պելճիքայի պատուիրակները, քուէարկութենէն առաջ կամ նիստերու ընթացքին հայանպատ գիրք չէին բռնած:

Ուիթիքըրի տեղեկագրին 24րդ պարբերութիւնը այսպէսով կու գար վերահաստատելու նախկին զեկուցաբերին պատրաստած տեղեկագրէն դուրս ձգուած 30րդ պարբերութիւնը:

*30րդ պարբերութեան վերահաստատումը, իբրեւ 24րդ պարբերութիւն տեղի կ'ունենար համասփիւռքեան հայկական համագգային ջանքերով, որուն մէջ նաեւ տողերս գրողին ջանքերն ալ կային*¹⁹:

ԾԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

¹ Չաւէն Սըրրլեան, «ՄԱԿի 30րդ Պարբերութեան Ծննդոցը», *Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս, ԺԱ. Հատոր, Պէյրութ, 1991, էջ 10-27:*

² Շողիկ Աշրգեան, «Լիբանանահայ Գաղութը Եւ Հայկական Յեղասպանութեան Հարցը (1965-1975)»՝ *Armenians of Lebanon. From Past Princesses and Refugees to Present-Day Community*, Aida Boudjikianian (ed.), Haigazian University and the Armenian Heritage Press, Beirut, 2009, էջ 352-353:

³ Չաւէն Սըրրլեան, «Հայերու Դէմ Գործուած Յեղասպանութիւնը ՄԱԿի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբին Առջեւ», *Երիտասարդ Հայ, Պէյրութ, 4 Մայիս 1974, թիւ 92. նոյնը արտատպուած՝ Չանասէր, Պէյրութ, ԼԷ. տարի, Ապրիլ-Մայիս 1974, թիւ 7-8-9-10, էջ 170-178:*

⁴ Սըրրլեան, «ՄԱԿի 30րդ Պարբերութեան», էջ 27:

⁵ Մեր «Հայերու Դէմ Գործուած Յեղասպանութիւնը...»ին մէջ իւրաքանչիւր պետութեան դիրքորոշումին արմատները տուած ենք:

⁶ 28րդ եւ 29րդ պարբերութիւնները կը վերաբերէին Հայերու Յեղասպանութեան հետ կապ չունեցող պատմական տուեալներու, օրինակ՝ Ֆրանսայի մէջ 1572ին Հիւլընոսներու Ս. Բարթոլոմէոսի օրուայ ջարդին իբր կրօնական ցեղասպանութիւն:

⁷ 1964 Հոկտեմբերին Պէյրութի մէջ կազմուած այս Մարմինին անդամներն էին Տիգրան Թոսպաթ, Սարգիս Ապտալեան (Վահէ-Վահեան), Գերսամ Ահարոնեան, Տքք. Տիգրան Վարժապետեան, Վազգէն Այգունի (Գէորգ Պաղճեան), Օննիկ Մարգիսեան, Ժիրայր Նայիրի, Հրանդ Գանգրունի, Լեւոն Վարդան, Չաւէն Սըրրլեան, Սիմոն Սիմոնեան, Մանասէ Շնորհոթեան (յետագային վերապատուելի), Աշոտ Ալթունեան եւ Եղիշէ Մանուկեան: Տասնամեակի մը ընթացքին փոփոխութիւններ եղած էին:

⁸ F.O.371/72180:

⁹ Չաւէն Սըրրլեան, «Պատմական Կարեւոր Յայտնութիւն Մը՝ 1948ին Պատրաստուած ՄԱԿի Մէկ Տեղեկագիրը 8 Էջեր Տրամադրած Էր Մեծ Եղեռնին», *Խօսնակ Պաշտօնաթերթ*, ԻԲ. տարի, թիւ 7-9, Յուլիս-Սեպտեմբեր 1979, էջ 25-26: Նոյնութեամբ արտատպուած *Չարթօնք* օրաթերթին մէջ, Պէյրութ, ԽԳ. տարի, 30 Սեպտեմբեր 1979, թիւ 2(12749), էջ 2:

¹⁰ Նոյն:

¹¹ Zaven Messerlian, "A United Nations Report in 1948 Related to the Armenian Genocide," *Հասկ Հայագիտական Տարեգիրք, Հտր. Բ.-Գ.*, Անթիլիաս, 1981-82, էջ 465-476:

¹² Levon Keshishian, "This and That from New York," *Armenian Weekly*, Vol. 60, 11 June 1983, No 2568:

- ¹³ FIBA – Fellow of the International Biographical Association, Cambridge, England:
- ¹⁴ Levon Keshishian, “This and That from New York,” *Armenian Weekly*, Vol. 60, 27 August 1983: Քեշիշեանին գրած նամակներէս մէկուն մէջ առարկած էի անունիս առջեւ դրկտ. գրելուն, ուստի նոյն գրութեան *Armenian Observer*ի 31 Օգոստոս 1983ի թիւին մէջ նոյն ձեւով գրած էր անունս փակագիծի մէջ աւելցնելով “The Dr. title is given by me”:
- ¹⁵ Այս Մարմինի 1983ի անդամներն էին Յակոբ Աւետիքեան, Ժիրայր Դանիէլեան, Վաչէ Ղազարեան, Չաւէն Մարրլեան եւ Լեւոն Վարդան:
- ¹⁶ A.A.A.B.I.= Annual Associate American Biographical Institute: Այս կազմակերպութեան Research Board of Advisorsի պատուոյ անդամ էի:
- ¹⁷ Չաւէն Մարրլեան, «Հայկական Հարցի Հոլովոյթը Մեծ Եղեռնի 70ամեակին» *Խօսնակ Պաշտօնաթերթ*, ԻԸ. տարի, թիւ 12, Դեկտեմբեր 1985, էջ 10-13, արտաստպուած *Չարթօնք* օրաթերթի կողմէ, 11-15 Փետրուար 1986ի, ԽԹ. տարի, թիւ 104-107ի մէջ:
- Այս տողատակը կը վերաբերի նաեւ յաջորդող բոլոր գրութեան:
- ¹⁸ *Իզվեսթիա*, Մոսկուա, 18 Նոյեմբեր 1985:
- ¹⁹ Մեր գրութիւնը մեր անձնական ջանքերուն պատմութիւնն է լոկ:

EFFORTS TOWARDS THE RESTORATION OF THE 30TH PARAGRAPH OF THE
STUDY OF THE QUESTION OF THE PREVENTION AND PUNISHMENT OF THE
CRIME OF GENOCIDE
(A PRELIMINARY UNITED NATIONS REPORT ISSUED ON JUNE 25, 1973)
(Summary)

ZAVEN MESSERLIAN

The author gives the story of his personal efforts towards the restoration of the cancelled Paragraph 30 of the Study of the Question of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, a preliminary United Nations report issued on June 25, 1973. Thanks to the efforts of the author who had written a well documented letter to the UN Secretary General, the said paragraph had mentioned the following: “passing to the modern era, one may note the existence of relatively full documentation dealing with the massacres of Armenians, which have been described as ‘the first case of Genocide in the twentieth century’”.

After the cancellation of Paragraph 30, the author wrote many letters to the UN Secretary General, as well as responsible UN administrators, and received answers. This correspondence is given in the article. Eventually, thanks to the tireless efforts of Armenian organizations and individuals (including the author), the new rapporteur, Benjamin Whitaker, included in his final report in 1985 a new paragraph 24 which said: “The Nazi aberration has unfortunately not been the only case of genocide in the twentieth century. Among other examples which can be cited as qualifying are the ‘...Ottoman massacre of Armenians in 1915-1916...’”.